Oponentský posudek

disertační práce RNDr. Dominika Dvořáka

Psychologické a epistemologické otázky tvorby kurikula

Pedagogická fakulta UK, Praha, 2011, 144 s.

Celkové hodnocení

Přečetl jsem disertační práci pozorně, s velkým zájmem a uspokojením. Ve srovnání s desítkami disertací či habilitačních prací, jež jsem dosud posuzoval, mohu konstatovat, že tato disertace je vynikající vědecké dílo k aktuální problematice, přináší nové poznatky jak pro pedagogickou teorii, tak pro praxi konstruování školního kurikula. Toto své celkové hodnocení doložím podrobněji.

Pozitivní stránky disertace

(1) Aktuálnost zvoleného tématu

Dr. Dvořák zvolil jako téma disertace problermatiku, která dosvědčuje senzitivitu autora pro kritická místa současné vzdělávací praxe. V české pedagogické komunitě je v současné době široce sdíleno mínění o určité retardaci kvality výstupů základního i středního vzdělávání a kromě jiných příčin tohoto stavu se poukazuje na nepředpokládané negativní dopady nových vzdělávacích programů. Vycházeje z toho, dr. Dvořák se zaměřil na objasnění problematických vlastností současného kurikula matematiky a českého jazyka v 1. stupni ZŠ a v souvislosti s tím rozvinul rozsáhlý výklad a diskusi k otázkám konstruování kurikula. Je to nepochybně záslužná činnost, která má co říci tvůrcům kurikula a odborníkům vzdělávací politiky. Jen zřídka se v disertacích daří takto skloubit vědecký teoretický zájem s aktuálními společenskými potřebami, jako se to podařilo autorovi.

(2) Originalita disertace

I když se u nás v posledních letech poněkud zintenzivnil výzkum kurikula (zejm. zásluhou odborníků brněnského IVŠV), problémy týkající se samotného konstruování kurikulárních dokumentů zůstávají výzkumem nepokryty. Je zásluhou dr. Dvořáka, že se do této málo prozkoumané oblasti ponořil a předkládá k tomu užitečné poznatky. Originalita disertace spočívá ale i v jiných věcech. Zejména v tom, že autor diskutuje tuto problematiku v širším kontextu kurikulární teorie včetně takových klíčových záležitostí jako je role standardů a osnov.

Zde bych chtěl zdůraznit jeden významný pohled dr. Dvořáka (jenž je plně v souladu s mým stanoviskem) na to, zda nový RVP ZV sehrává progresivní roli ve srovnání s předchozími osnovami pro jednotlivé předměty. Autor v Závěru (s. 125-

126) konstatuje, že politické aspekty tvroby kurikula v posledních letech převážily nad psychologicko-didaktickými aspekty, což se projevuje ve slabinách projektové formy kurikula a tudíž: „*Nepochybně bude nadále aktuální hledat funkční kompromis mezi vysokou mírou preskripce* [tj. v osnovách – J.P.] *... a příliš nízkou konkrétností kurikula*“ [tj. v RVP ZV]. Z tohoto přístupu dospívá autor až k oprávněným apelům, např.: „*Můžeme se ptát , proč vlastně jsou naše děti v posledních letech vzdělávány podle nedbale napsaných nebo nedůsledně implementovaných kurikul?“* (s. 121)

Ve shodě s tím je i Dvořákovo konstatování, že osnování učiva od počátečních ročníků základní školy, které bylo propracované před rokem 1989 a později bylo zcela zatraceno, se svým přístupem překvapivě podobalo současným kurikulárním materiálům v zahraničí.

(3) Důkladná obeznámenost se zahraničními teoriemi a výzkumy kurikula

Disertace vyniká tím, jak široká je informační základna, o níž se dr. Dvořák opírá. Více než 200 pramenů, s nimiž autor pracuje, odráží jeho vědeckou kompetentnost v dané problematice. Jsou to prameny nejen české a slovenské, ale z větší poloviny zahraniční, zejm. americké a britské. Přitom jde často o prameny nejnovější – jako např. americké *Common Core State Standards* (2010) nebo u nás dosud necitované britské publikace jako Oates (2010 a,b). Uvádění těchto zahraničních prací do českého diskurzu o kurikulu je zajisté užitečné. Dr. Dvořák není jen pasivním popisovatelem těchto pramenů, ale diskutuje o nich a konfrontuje je s českou situací.

(4) Realizovaný empirický výzkum

V disertaci je popsán a svými výsledky doložen původní výzkum, který autor provedl na kurikulárních materiálech. Svou kvantitativní a kvalitativní analýzu zaměřil na matematiku a čtenářskou gramotnost, s cílem odhalit jednu z příčin zaostávání českých žáků v testech PISA a TIMSS. Tuto příčinu zjišťuje ve slabinách struktury českého kurikula, což dokládá při konfrontaci zejména s finským kurikulem. Dr. Dvořák přitom zpracoval sofistikovanou statistickou analýzu využívaje k tomu své původní vzdělání v exaktních vědách. Ačkoliv finské národní kurikulum pro základní školu vlastním již od doby jeho publikování (2004), nikdy mě nenapadlo odhalovat např. detailní rozdíly ve struktuře výkonů českých a finských žáků, jak to úspěšně činí dr. Dvořák, včetně odlišností od výkonů žáků z Koreje či Singapuru. V tom vidím Dvořákův podnět i pro srovnávací pedagogické analýzy.

(5) Původní postřehy a výzvy

V disertaci jsou obsaženy četné autorovy poznámky, formulačně drobné, ale významově závažné, k některým jevům či problémům souvisejícím s tématem disertace. Je to např. poznámka o tzv. šedé literatuře (s. 16-17) a s ní spojená otázka potřebnosti jejího využívání. Nebo diskuse o tom, že implementace RVP ZV byla u nás povinná pro všechny školy a neexistovala možnost tento program za určitých

podmínek (jako v Anglii) nepřijmout (s. 32). Nebo Dvořákovo upozornění na to, že nikdo z našich pedagogů se nezajímal o tak „přízemní problém“ jako jsou náklady na vývoj nového kurikula nebo na tvorbu tisíců školních vzdělávacích programů (s. 65 – i když o to by se měli zajímat spíše ekonomové). Takovýchto postřehů a apelů je v disertaci vícero a jsou nepochybně podnětné.

(6) Dokonalá forma disertace, svěží styl výkladu

Dvořákova disertace vyniká pečlivým formálním zpracováním, přesným jazykem a čtivým stylem. Dosti teoretický a pro nezasvěcené čtenáře vzdálený obsah je prezentován čtivě, autor nezahaluje text do učeného, akademického výkladu, ale zpřístupňuje jej precizními formulacemi. Pozitivním přínosem je také to, že dr. Dvořák připojuje často k speciálním a u nás neobvyklým termínům ze zahraniční kurikulární teorie výklad či interpretaci jejich významu. Je to např. angl. termín *benchmarking* uplatňovaný na s. 64, 76 a jinde, který se hojně užívá v teorii evaluace (zvl. ekonomické), ale nemá dosud jednoznačný český ekvivalent.

Jen u jednoho Dvořákova termínu (zřejmě zavedeného autorem jako jeho vlastní novum) mám rozpaky - totiž termín *vlákno* (s. 27, 84, 126 a jinde). Termín je sice vymezen (na s. 27), ale ani autor jej asi nepřijímá jednoznačně – viz na s. 126 formulaci „základní *vlákna* či *ohniska* (foci) kurikula“. – Nenašel by se průhlednější termín – navrhuji třeba „kontinuální linie kurikula“?

Závěr hodnocení

V disertaci jsem neshledal žádné obsahové či metodologické nedostatky, které by vyžadovaly kritiku (několik formálních drobností sděluji autorovi zvlášť). Disertace je excelentním vědeckým dílem, s přímou vazbou na současné úvahy a trendy v mezinárodní kurikulární teorii a s dosahem pro praktické problémy tvorby kurikula. Disertace plně osvědčuje autorovu schopnost pro samostatnpou vědeckou činnost.

Práce si po mém soudu zasluhuje, aby byla v blízké době publikována tiskem.

Vzhledem k výše uvedeným kvalitám disertace jednoznačně podporuji, aby RNDr. Dominiku Dvořákovi byl udělen akademický titul Ph.D.

5.12. 2011 Prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc.

Otázka do rozpravy:

Mohl by dr. Dvořák vyjádřit své stanovisko k připravovanému celostátnímu testování vzdělávacích výsledků žáků 5. a 9. ročníku ZŠ, a to s ohledem na zjištění uváděná v disertaci ? Lze ve výsledcích testů očekávat vlivy nového kurikula?